

Konec hutě Karlsthal

Roku 1866 byl v podkrkonošských Piechowicích, tehdy Petersdorfu, zahájen provoz v nové sklárně Friedricha Heckerta, která se stala vážnou konkurencí pro léta nemodernizovanou huť v Orle. Evropský trh se sklem procházel koncem 19. století značnými hospodářskými výkyvy. V souvislosti s poklesem poptávky v Německu byla roku 1885 huť v Orle přechodně mimo provoz. V té době naopak začíná vzestup sklářství v Čechách, Belgii, Francii a Švýcarsku, jemuž nemoderní karlsthalská huť nemohla odolat. Možná k tomu přispěla i sebevražda jejího dlouholetého vedoucího a technologa Franze Pohla v roce 1884. Byl to totiž on, kdo dlouhá léta zachraňoval před úpadkem nevelký podnik ztracený v hloubi lesů, k němuž ho vázalo tolik vzpomínek a v němž učinil nejeden technologický objev.

Na konci osmdesátých let došlo k další celní válce mezi Rakouskem a Pruskem, kterou provázela hospodářská krize a úbytek obydlí. I proto byly v oboru sklářství zaváděny moderní zdokonalené technologie a hutnictví skla se změnilo v průmyslové podnikání s předtím nepoznanou masovou výrobou.

Asi největší proměnou prošel otop sklářských pecí. Místo přímého spalování dřeva se podle vynálezu německého inženýra Friedricha Siemense začal využívat dřevoplyn. Teplo spalin přitom ohřívalo vzduch ve sklářské peci, což přinášelo 30–50% úsporu paliva. Brzy poté ale přišla éra mnohem výhřevnějšího uhlí a s ní systém Siebert – vytápění uhelným generátorovým plynem.

Jiným hybatelem průmyslového rozvoje se stala železnice. Jenomže koleje byly přivedeny do blízkosti Orle teprve v roce 1902. Tamní huťi to už nepomohlo.

Trh začalo navíc zaplavovat lisované sklo, jež se ve Francii objevilo už v polovině 19. století. Tomuto technickému pokroku nemohla huť v Orle odolat. Zastaralá technologie a značné výdaje na přepravu hotových výrobků byly zásadními činiteli neumožňujícími vyrovnat se konkurenci. Tyto nepříznivé okolnosti, kterých si ostatně byl vědom i Franz Pohl, znovu roku 1881 sumarizoval G. Lange: *Špatná poloha Szklarské Poręby, sídla zušlechťovatelů a obchodníků se sklem, (...) prodražovala výrobu. Všechny nezbytné materiály a potraviny musely být za velkých nákladů převáženy na trakařích nebo noseny v krosnách na zádech a špatné lesní cesty měly za následek zničení značného množství hotových výrobků. Navíc k tomu dodává: Také dřevo do pecí se dalo získávat pouze v zimě, kdy byla půda zamrzlá. V létě to v podmáčeném terénu nebylo možné. Kvůli tomu sklárna Orle, jak uvádí rodinná kronika Preusslerů, přinášela vlastníkům velké ztráty a udržovala se jen díky dotacím.*

V roce 1890 prodal Franz Pohl jun. huť Schaffgotschům. Nedlouho nato byla její existence definitivně ukončena. Poslední zmínka o její činnosti pochází z jara 1891 (Czihak, 1891).

Několik let později byla část budov rozebrána a materiál použit na vybudování nebo zpevnění okolních cest. Dělo se tak až do první poloviny dvacátých let.

Hospoda však fungovala dál. Nad vchodem byl pod pečným prasátkem, klobásami a holbou píva umístěn následující nápis (volně přeloženo):

*Přejdeš-li hory
ve slunečním úpalu, ve větru a slotě,
jistě těž pocítíš hlad.
Nuže zajdi do dovnitř, jez a pij,
a určitě nebudeš litovat,
když u hospodského něco dobrého ochutnáš.*

Orle v roce 1880. (Josef Jannausch, Wanderer im Riesengebirge 6–7/1942)

Orle s ještě stojícím objektem sklářské hutě. (Konec 90. let 19. stol., foto asi Josef Vejnar, Jilemnice, výřez z kolor. diapozitivu, sbírka Krkonošského muzea v Jilemnicích)

Pohled na komplex domů kolem mohutné budovy hutě z opačné strany. (Kolem 1900, foto Adolf Gahler, sbírka Severočeského muzea v Liberci)

Celkový pohled na Orle. (1929, výřez z fotopohlednice, vyd. Gottfried Wurbs, Frýdlant, sbírka P. Kurtina)

Schneiderův hostinec se za svou existenci v podstatě nezměnil. (Výřez z fotopohlednice odesl. 1931, vyd. Alfred Männich, Jelení Hora, sbírka V. Maie)

Schneiderova hospoda v Orle. V Hüblerově turistickém průvodci vydaném Německým horským spolkem v roce 1902 je charakterizována následovně: *Hospoda Zum Karsthal, dobré ubytování, pro turisty 6 pokojů s 15–20 lůžky po jedné marce; pro letní hosty 3 pokoje se 2–4 postelemi, 2 lůžka 6–8 marek týdně. Moselská a rýnská vína, kulmbašské pivo, pstruzi. V domě naproti pokojům k přenocování. Letní pokoje v prázdných úřednických domech.* (Světlotisková pohlednice, odesl. 1935, vyd. Kunstverlag Niepel-Brod, Mírský, sbírka M. Pivrnice)

Orle jako středisko zimních radovánek. (Výřez ze světlotiskové pohlednice odesl. 1922, vyd. Männich & Höckendorf, Jelení Hora, sbírka P. Kurtina)

Majitelé hospody dbali na reklamu a vydali mnoho pohlednic se záběry na osadu a svůj hostinec (viz kapitola o pohlednicích). Anonce najdeme i v reklamních tisících Szklarské Poręby. V roce 1946 byl Heinrich Schneider odsunut a žil pak v hájovně u města Salzgitter v Hesensku.

Po zboření mohutné sklárny i menších chat a přístavků kolem ní, sloužících pomocným provozům, se podoba Orle na dlouhá léta ustálila. Stavební činnost se omezila pouze na menší úpravy a opravy. Dobře to vidíme na dvou vpravo reprodukcovaných pohlednicích, které od sebe dělí více než dvacet let. Prakticky vše zůstalo při starém. Teprve ve třicátých letech přibýly dvě budovy kasáren, stojící dodnes.

Panorama Orle. (Asi 1910, výřez z kolorované světlotiskové pohlednice, vyd. Max Leipelt, Cieplice, sbírka V. Maie)

Zásoby dřeva na zimu zůstaly i po zrušení sklárny rozsáhlé, dlouhotrvající zima si žádala své. (Asi první desetiletí 20. stol., světlotisková pohlednice)

Stará myslivna v Orle stávala trochu stranou, proto se na pohlednicích neobjevuje. Výjimku představuje jediná, vydaná pravděpodobně v souvislosti s přeměnou hájovny pro rekreační využití. (30. léta, výřez z fotopohlednice, foto Prox, Orle, vyd. Buchhandlung Iserverlag, Świeradów Zdrój, sbírka V. Maie)

Celkový pohled na Orle od cesty vedoucí ke skále Granicznik. (30. léta, obraz. část fotopohlednice, sbírka V. Maie)